

WIELOLETNIE WAHANIA ZŁODZENIA BAŁTYKU

Krzysztof Kozuchowski

Uniwersytet Szczeciński

Zakład Klimatologii i Meteorologii Morskiej

Pokrywa lodowa, pojawiająca się każdej zimy na Bałtyku, obejmuje przeciętnie 52% morza (218 tys. km²). Średni zasięg lodów podczas ich maksymalnego rozwoju zimowego w końcu lutego zajmuje położenie, które obrazuje ryc. 1.

Wielkość powierzchni zlodzonej w czasie największego zasięgu zimowego (MIE – maximum ice extent) jest z oczywistych przyczyn związana z warunkami meteorologicznymi, panującymi w danym sezonie, przede wszystkim z temperaturą powietrza w zimie.

Uzasadnione wydaje się założenie, że obraz zmian MIE ujawnia charakterystyczne cechy wahań klimatycznych. Wielkość MIE spełnia rolę wskaźnika klimatu, odfiltrującego zarówno wpływy czynników lokalnych, jak i krótkotrwałe anomalie pogodowe.

W niniejszym opracowaniu przedstawiono wyniki statystycznej analizy zmian klimatu, wykorzystującej 237 – letnią serię wartości MIE (1719/20 – 1991/92), opublikowaną przez Seina i Palasuo (1993).

Najważniejsze statystyki serii MIE zestawiono w tab. 1. Odzwierciedlają one wielką zmienność zlodzenia Bałtyku: współczynnik zmienności zasięgu zlodzenia sięga 51%, a skrajne „klimatyczne” średnie różnią się o ponad 30 % (1909/10 – 1938/39, 1780/81 – 1809/10).

Zmiany zasięgu zlodzenia z roku na rok wykazują tendencję do układania się w krótkoterminowe, kilkuletnie cykle wahań. Wahania te są wyraźnie widoczne na wykresie, obrazującym zmiany MIE „wygładzone” filtrem dwumianowym 5 – punktowym tj. tłumiącym wahania o częstotliwości 1/5 lat (ryc. 2.). Długość cykli składających się na wahania dominujące w szeregu czasowym określono metodą analizy spektralnej (Mitchell 1966). W widmie MIE (ryc. 3.) występują istotne statystycznie maksima, związane z okresami 7.80-, 5.15- i 3.46-letnim. Największą „mocą” odznacza się cykl 7.8-letni, którego obecność w charakterystykach klimatycznych sezonu zi-

mowego stwierdzono w wielu pracach (Chaminov 1967, Betin, Preobrażenskij 1962, Stellmacher, Tiesel 1982, Sazonov i in. 1993, Kożuchowski 1994).

Tabela 1 – Table 1

Statystyki maksymalnego zasięgu zlodzenia Bałtyku (tys. km²)
według danych Seina, Palasuo (1993) z okresu 1719 – 1992

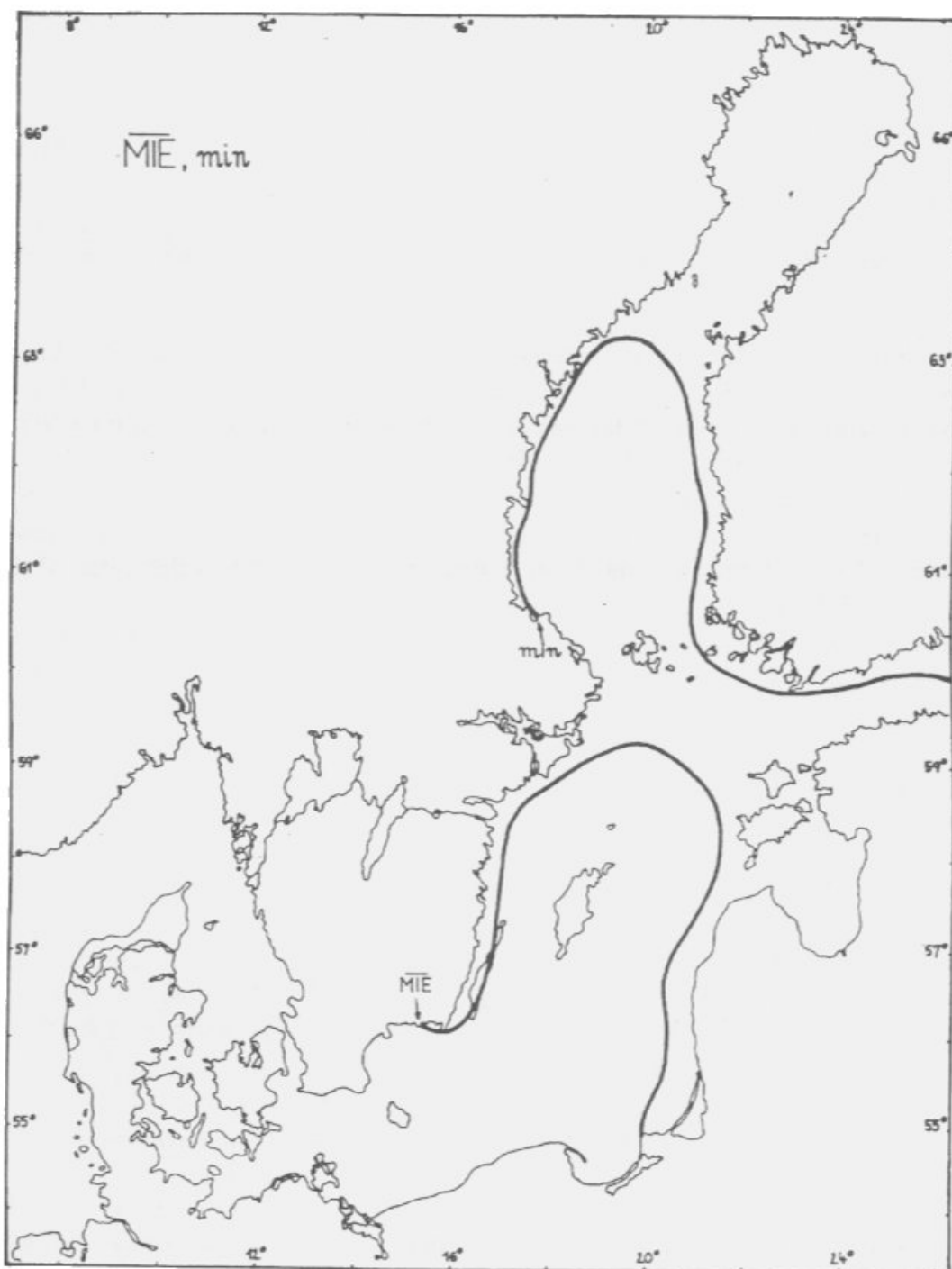
Statistics of maximum of ice extent of Baltic sea (in 10³ km²),
data from the period 1719 – 1992 after Seina and Palasuo (1992)

Statystyka – Statistic	Wartość – Value
średnia – mean	218.19
odchylenie standardowe – standard deviation	113.99
współczynnik asymetrii rozkładu – skewness	0.37
współczynnik spłaszczenia rozkładu (kurtoza) – kurtosis	1.78
wartość maksymalna – maximum	420.00*
wartość minimalna (rok) – minimum (year)	52 (1988/89)
najwyższa średnia 30 – letnia (lata) – maximum 30 – year mean	267.97 (1780/81 – 1809/10)
najniższa średnia 30 – letnia (lata) – minimum 30 – year mean	177.300 (1909/10 – 1938/39)

*całkowite zlodzenie wystąpiło w zimach – complete area covered by ice occurred in winters: 1739/40, 1753/54, 1788/89, 1798/99, 1808/09, 1829/30, 1866/67, 1870/71, 1876/77, 1880/81, 1887/88, 1892/93, 1939/40, 1941/42, 1946/47.

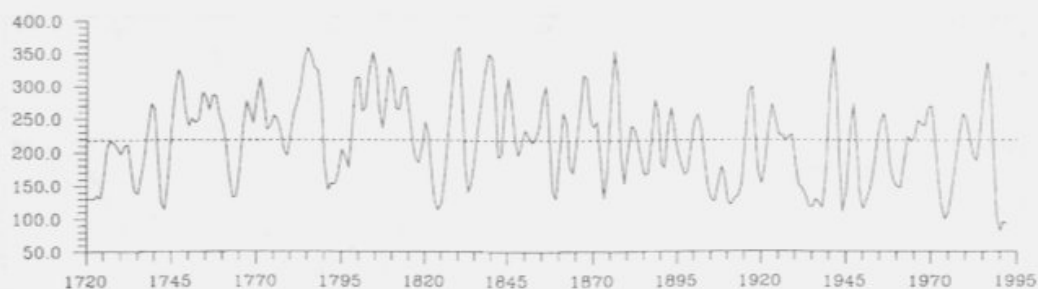
Ponadto, w przebiegu zasięgu zlodzenia Bałtyku od 1719 roku można dostrzec tendencję do kształtowania się długookresowego cyklu, którego istnienie ujawnia krzywa zmian średnich ruchomych 30 – letnich (ryc. 4.)

W serii średnich 30 – letnich występują minima, przypadające na lata 1720/21 – 1749/50 i 1909/10 – 1938/39 oraz wyraźne maksimum w okresie 1780/81 – 1809/10. Skrajne wartości MIE, odpowiadające tym okresom wynoszą kolejno 78 tys. km² (minimum w latach 1721/22 i 1723/24), 420 tys. km² (kompletne zlodzenie Bałtyku w 1788/89r.) i 81 tys. km² (minimum w 1909/10 r.). Przedział czasu, dzielący dwa wymienione minima wynosi więc około 186 – 188 lat.

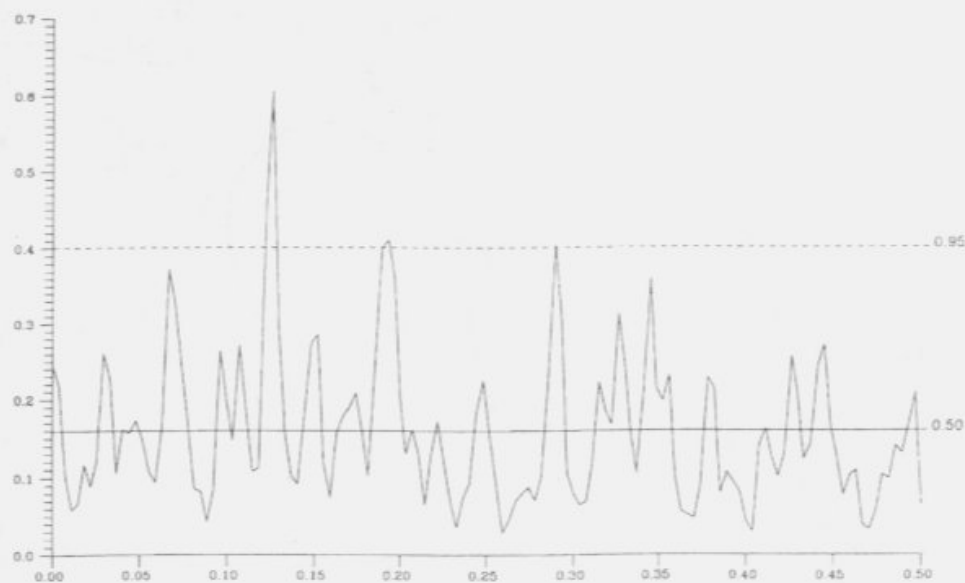
Ryc. 1. Minimalny (min) i średni (MIE) zasięg zlodzenia Bałtyku (wg Seina i Palasuo 1993)

Fig. 1. Minimum (min) and average extent (MIE) of ice cover on the Baltic sea (according Seina and Palasuo, 1993).

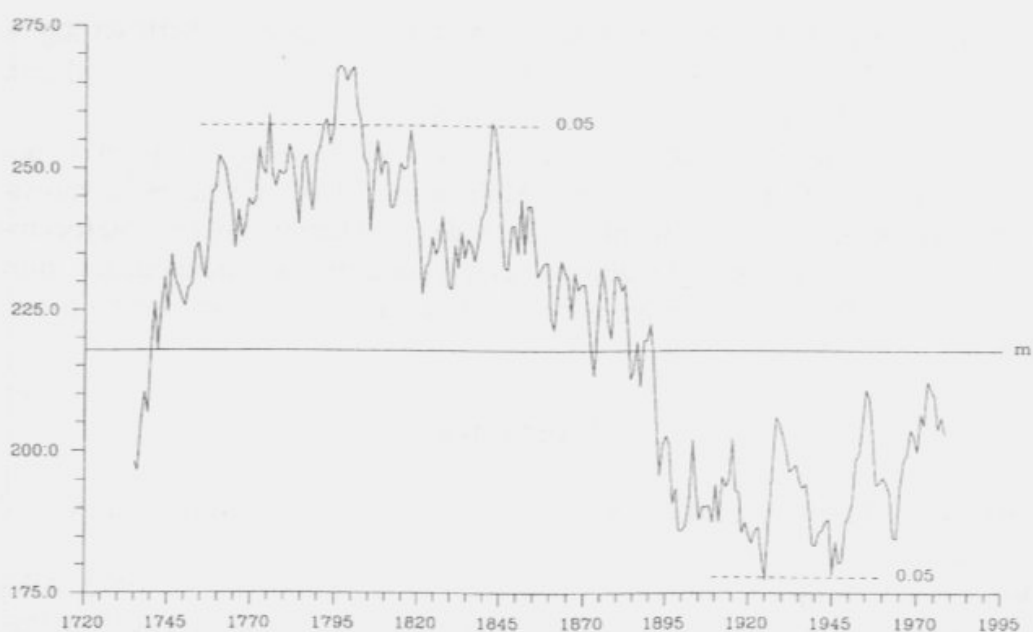
Ryc. 2. Zmiany maksymalnego rocznego zlodzenia Bałtyku (tys. km²) w okresie 1719/20 – 1991/92 (wg danych Seina i Palasuo 1993), wartości wygładzone filtrem dwumianowym 5 – punktowym. Pozioma linia przerywana oznacza średnią 1719/20 – 1991/92.

Fig. 2. Changes in maximum of ice extent of the Baltic sea (in 10³ km²) in the period 1719/20 – 1991/92 (after data by Seina, Palasuo, 1993), values filtered by 5 – term binomial filter. Horizontal dashed line is the mean of the period 1719/20 – 1991/92.

Ryc. 3. Widmo wahań maksymalnego rocznego zlodzenia Bałtyku (1719/20 – 1991/92). Na osi rzędnych – estymator spektrum, na osi odciętych – częstotliwość (liczba cykli / rok). 0.50 – poziom białego szumu, 0.95 – poziom ufności.

Fig. 3. Spectrum of the oscillation of maximum extent of ice of the Baltic sea (1719/20 – 1991/92). Spectrum estimates and frequency (cycles per year) 0.50 – white noise, 0.95 – confidence level

Ryc. 4. Średnie ruchome 30 – letnie wartości maksymalnego rocznego zlodzenia Bałtyku (w tys. km²) od 1719/20 do 1991/92 roku. Zaznaczono istotne odchylenia od średniej wieloletniej ($\alpha = 0.05$).

Fig. 4. 30 – year running means of maximum of ice extent of the Baltic sea (in 10³ km²), 1719/20 – 1991/92. Significant deviations from the long – term mean are marked ($\alpha = 0.05$).

Otrzymany w ten sposób wynik oceny wieloletniego cyklu dość dobrze zgadza się z rezultatami badań długookresowych wahań klimatycznych, eksponujących znaczenie dwuwiekowej, naturalnej okresowości. W szczególności długość cyklu zmian zlodzenia odpowiada 178 – letniej cykliczności ruchu i aktywności Słońca i związanych z nią fluktuacji klimatu w Europie i w Ameryce Płn. (Charvatowa, Strestik 1993, 1994). Wg Boryczki i in. (1992), długoletni cykl słoneczny ma 186 lat i odpowiadają mu okresowe, 195 – letnie wahania temperatury powietrza w Polsce.

Być może, natura wahań zlodzenia Bałtyku związana jest z tą właśnie, dwuwiekową okresowością zmian klimatu. W konsekwencji tej hipotezy, należałoby uznać, że aktualną tendencją jest wzrost zlodzenia, odpowiadający „wznoszącej się” fazie cyklu dwuwiekowego, którego minimum wystąpiło w 1910 r. Istotnie, zmiany zlodzenia w okresie 1901 – 1992 wykazały niewielką tendencję rosnącą (trend 1.6 tys. km²/10 lat), podczas gdy dla XIX wieku charakterystyczna była tendencja malejąca (trend -4.9 tys. km²/10 lat), a dla XVIII wieku – znaczny wzrost zlodzenia (9.9 tys. km²/10 lat). Trzeba jednak zauważyć, że ostatnie 8 zim przyniosło nadzwyczajne ograniczenie

zjawisk lodowych na Morzu Bałtyckim. Absolutne minimum MIE wystąpiło w zimie 1988/89. Począwszy od zimy 1987/88 wskaźnik zasięgu zlodzenia nie przekroczył średniej wartości wieloletniej.

W kontekście analizy ostatnich zdarzeń klimatycznych (m. in. oceny wyjątkowo ciepłych zim, Sazonov, Malkentin, 1994) można więc mówić o znaczącym zachwianiu długoletniej tendencji klimatycznych. Zakłócenie to jest być może oznaką globalnego ocieplenia klimatu. Nadchodzące zimy przyniosą najprawdopodobniej odpowiedź na pytanie o trwałość tych tendencji.

Literatura

- Betin V.V., Preobrażenskij J.V.**, 1962, Surovost' zim v Europe i lodovitost' Baltiki. Gidrometeoizdat, Leningrad
- Boryczka J., Stopa – Boryczka M., Kicińska B., Żmudzka E.**, 1992, Atlas współzależności parametrów meteorologicznych i geograficznych w Polsce. VII. Zmiany wiekowe klimatu Polski. Wyd. UW, Warszawa
- Chaminov N.A.**, 1967, Mnogoletnije kolebanija lodovitosti Baltijskogo morja, ich verojetnye priciny i puti predvycislenija okeanologija, 3, 2, 269 – 278
- Charvatova I., Strestik J.**, 1993, Variability of periodicity pattern within 7 and 15 years in Solar – terrestrial phenomena and in surface air temperature during the last three centuries. (w:) Działalność naukowa prof. W. Górczyńskiego i jej kontynuacja. Sympozjum w UMK, Toruń 16 – 17. IX. 1993, s. 29 – 32
- Charvatova I., Strestik J.**, 1994, The Solar Systemic Features in ST – phenomena and surface air temperature during the last centuries. (w:) Contemporary Climatology, Brno 15 – 20 August'94, 136 – 141
- Kożuchowski K.**, 1994, Tendencje i wahania okresowe zlodzenia Bałtyku. (w:) Współczesne zmiany klimatyczne, Rozprawy i Studia USz, s. 159 – 171
- Mitchell J.M.** (red.), 1966, Climatic change, WMU, Techn. Note No 79
- Sazonov B.I., Malkentin E.K., Bukentis A.A., Stabljenko V.A.**, 1992, Surovyje zimy i cirkulacija w troposfere i stratosfere, Trudy GGO, vyg. 541
- Sazonov B.I., Malkentin E.K.**, 1994, Znaczny wzrost temperatur zimowych w Europie Północnej (1989 – 1993), (w:) Współczesne zmiany klimatyczne, Rozprawy i Studia USz, 152, s. 123 – 133
- Seina A., Palasuo E.**, 1993, Itameren suurimpien vuotuisten jaapeitteen laajnuksien luokittelbn 1720 – 1992. (The classification of the maximum annual extent of ice cover in the Baltic sea, 1720 – 1992), Meri, No 20

Stellmacher R., Tiesel R., 1989, Über die Strenge der mitteleuropäischen winter der letzten 220 – Jahre – eine statistische untersuchungen. Ztsch. Meteorol. 39., 1., 56 – 59

LONG TERM VARIATIONS OF ICE EXTENT OF THE BALTIC SEA

Summary

Values of maximum of ice extent (MIE) of the Baltic sea from the period 1719/20 – 1991/92 published by Seina and Palauso (1993) are analysed. Time series of MIE is filtered by 5 – term binomial filter (Fig. 2). In the spectrum of MIE the 7.8 – year periodicity is predominant (Fig. 3.). However, in the course of 30 – year running means (Fig. 4) secular, ca 186 – 188 – year oscillation is also appeared. The connections between secular changes in MIE and solar long – term cycles are discussed. An abrupt fall in MIE since 1987 is marked as an unexpected deviation from the contemporary tendencies.